

Crisis Environmental Communications in the Context of Armed Conflict as a Subject of Sociological Analysis

<p>Alona Myroshnychenko, <i>Ph.D. Student</i> E-mail: mirosnicenkoalona@gmail.com https://orcid.org/0009-0005-2081-2588, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Kirpichova St., 2, Kharkiv, Ukraine, 61002.</p>	<p><i>Citation:</i> Myroshnychenko, A. (2024). Crisis Environmental Communications in the Context of Armed Conflict as a Subject of Sociological Analysis. <i>Social Communications: Theory and Practice</i>, 16(1), 96–111. DOI: 10.51423/2524-0471-2024-16-1-10 © Myroshnychenko, A. (2024). Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)</p>
---	--

Annotation

The purpose of the study is to analyze the sociological discourse in the field of crisis environmental communications in the context of crisis (armed conflict).

Research methods: the basic research method was case and content analysis, which are suitable for studying previous research on the achievements of scientists on environmental threats and crises, crisis communications, as well as further understanding of the importance of crisis environmental communications during armed conflicts.

Results: The war in Ukraine is a crisis that significantly affects the environment and deepens the environmental crisis. Crisis environmental communications and crisis management are important for overcoming such crises. Having a communication plan and a professional team in place in a crisis is the basis for preventing and overcoming it. The author examines the impact of previous armed conflicts, in particular, the war in Yugoslavia, on the region's ecology, as well as its experience in bringing to justice for environmental damage. In particular, it was found that the experience of prosecution under international humanitarian law is minimal, and the issue of environmental protection during armed conflict is practically unregulated and extremely difficult to prosecute. Ukraine's previous environmental crisis communications before and after the Russian army blew up the Kakhovka hydroelectric power plant dam indicates the lack of thorough prior communication training.

Conclusions: the analysis shows that understanding and acceptance of environmental risks is important for their prevention and response to crisis situations. Learning from its own experience and analyzing previous crises in other countries, Ukraine should conduct environmental crisis communications in compliance with the rules of conducting such communications, sharing this experience with other countries. This is an important tool for preventing environmental disasters and reducing their consequences.

Keywords: *crisis environmental communications, crisis communications, Yugoslavia, crisis, war in Ukraine, armed conflict, ecology, Russian Federation.*

Кризові екологічні комунікації в контексті збройного конфлікту як предмет соціологічного аналізу

Альона Мирошніченко,

аспірантка,

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

(м. Харків, Україна)

Вступ

За останні три десятиліття кількість регіональних і локальних збройних конфліктів у світі збільшилася: за даними Міжнародного інституту стратегічних досліджень (IISS), їх 183 станом на 2023 рік (Hastings, 2023). IISS у рамках свого щорічного огляду збройних конфліктів показує ріст насилля в багатьох регіонах і війн, які мають усі ознаки нерозв'язності. Кількість загиблих зросла на 14%, а кількість випадків насилля – на 28%. Однією з важливих причин війн є глобальний вплив і прискорення зміни клімату у світі. IISS повідомляє: «Кліматична криза, що прискорюється, продовжує діяти як мультиплікатор як основних причин конфлікту, так й інституційної слабкості в нестабільних країнах» (Hastings, 2023).

У XX столітті війни призвели до мільйонів смертей. У XXI столітті недержавні озброєні угруповання в багатьох країнах підтримуються Російською Федерацією та Іраном. Напруга росте між США та Китаєм. 24 лютого 2022 року відбулося повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України. IISS вважає (Mia, 2023), що конфлікт можна вирішити тільки отриманням нашою країною гарантій безпеки, що мають забезпечити територіальну цілісність України. Конфлікти відбуваються в усьому світі, проте неоголошена війна Російської Федерації проти України, на нашу думку, є найруйнівнішою з них. Вважаємо, що Російська Федерація ігнорує фундаментальні принципи міжнародного гуманітарного права. «Російсько-українська війна, – каже IISS, – змінює регіональну та глобальну безпеку та економічний порядок» (Mia, 2023).

Починаючи із 2014 року Російська Федерація веде неоголошену війну проти України. Захоплені й підірвані промислові об'єкти, затоплені шахти, забруднена снарядами земля вже тоді дуже турбували науковців. Із початку повномасштабного вторгнення виклики збільшилися: ракети летять по всій території України, завдаючи непоправної шкоди (людські жертви, економічні й екологічні втрати). Територія, на якій ведуться найбільш активні бойові дії, має велику кількість техногенних об'єктів і споруд. Ідеться про атомні, теплові й гідроелектростанції, що потенційно несуть екологічну небезпеку. 2023 року окупаційні війська підірвали дамбу Каховської ГЕС (Постанова Президії Національної академії наук України від 06.09.2023, №313), регулярно обстрілювали ТЕЦ і нафтові сховища в різних містах, згідно з медійною інформацією створювали всі умови для нестабільної роботи окупованої Запорізької АЕС. Такий характер ведення бойових дій має ознаки екоциду (Гардашук, 2022) – «незаконних чи необґрунтованих дій, учинених з усвідомленням того, що є суттєва ймовірність заподіяння такими діями серйозної, широкомасштабної або тривалої шкоди навколишньому середовищу» (Legal definition of ecocide, n.d.). Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України в разі збільшило кількість екологічних і техногенних ризиків, поглибило екологічну й економічну кризи, створило нові екологічні проблеми з довгостроковою й віддаленою перспективою.

Бомбардування важким озброєнням цивільних і промислових об'єктів, пожежі, забруднення води тощо мають негативні наслідки не тільки для екології України, а й усього східного й південного регіонів Європи.

Однією з ключових умов стабілізації та прогнозування подальшої екологічної ситуації у воєнний та післявоєнний час є проведення теоретичних й емпіричних досліджень, до яких варто залучити не тільки спеціалістів-екологів, а й долучити до цих процесів фахівців із соціології. Об'єктом аналізу цієї роботи стали кризові екологічні комунікації, а її предметом – особливості кризових комунікацій в умовах кризи (збройного конфлікту).

Методи та методики дослідження

Методологічною основою дослідження є праці R.R. Ulmer, T.L. Sellnow, M.W. Seeger (2009; 2017); W.T. Coombs (2010), S. Fink (2013), C.F. Hermann (1963), M. Rogester (1989); W.A. Thomas (1909); S. Black (1989) та ін., що стосуються визначення понять «криза», «розвиток», «наслідки та специфіка її появи»; праці R.R. Dines, E.L. Quarantelli (1976); W.T. Coombs (2010), Я. Савченко (2022), Г. Дзяної, Р. Дзяного (2022), Д. Коника (2020) та ін., у яких ідеться про кризове управління та кризові комунікації; праці A.G. Flor (2003), S.W. Littlejohn, K.A. Foss (2003), Н. Jenkins (2007) та ін. про визначення поняття та специфіки екологічних комунікацій, а також праця А. Мирошніченко (2023), де сформульовано поняття кризових екологічних комунікацій. Дослідження екологічних наслідків бомбардування території Югославії представлено в праці D. Nadic (2000).

Досліджено міжнародно-правовий захист довкілля в період збройного конфлікту, відповідальність за завдання шкоди довкіллю, вплив збройних конфліктів на екологію на території Югославії та суміжних країн. Важливим у контексті неоголошеної війни в Україні було дослідження матеріалів Української Гельсінської спілки з прав людини «На межі виживання: знищення довкілля під час збройного конфлікту на сході України», що містить інформацію про завдану шкоду екології Сходу України із 2014 року до повномасштабного вторгнення Російської Федерації.

Базовим методом дослідження було обрано кейс- та контент-аналіз, що є доцільними для дослідження напрацювань науковців про розуміння криз та кризових комунікацій, а також подальшого розуміння важливості кризових комунікацій під час екологічних криз, поява яких зумовлена збройним конфліктом.

Мета дослідження – аналіз соціологічного дискурсу в царині кризових екологічних комунікацій та їхньої ефективності в умовах кризи (збройного конфлікту).

Результати та обговорення

Останні роки питання екології в українському та світовому просторі виникають все частіше: війни, катаклізми, природні аномалії, епідемії тощо вражають людство незалежно від соціального статусу й географічного положення. Екологічна ситуація оцінюється з різних точок зору: біологічної, демографічної, медичної, культурної й соціально-інституційної. Найголовнішими питаннями залишаються питання екологічної безпеки. Захист і відновлення є важливим елементом для забезпечення екологічної безпеки кожного регіону, країни й людства в цілому. Людина й екологія нерозривно пов'язані й постійно перебувають у взаємодії. Стан довкілля є одним із ключових елементів сталого розвитку, тому важливо його зберігати й відновлювати. Актуальність

виникла тоді, коли із 2014 року докiлля України почало потерпати від збройної агресії Російської Федерації й потребувало міжнародно-правового захисту.

Важливим під час збройних конфліктів є захист навколишнього середовища, тому було докладено зусиль для створення галузі права, що встановлює правила ведення збройних конфліктів, регулює відносини між державами щодо захисту жертв війни, обмеження засобів та методів ведення війни. Міжнародно-правовий захист докiлля в період збройного конфлікту є предметом регулювання норм міжнародного права навколишнього середовища, міжнародного гуманітарного права (МГП), міжнародного кримінального права та міжнародного права прав людини (Блага та ін., 2017). В основі МГП – чотири Женевські конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 р. Ідеться про Женевську конвенцію (IV) щодо захисту цивільного населення під час війни, три Додаткові протоколи (Міжнародне гуманітарне право, 2024).

Війна робить неможливим стійкий розвиток суспільства. Війна, як криза, має вплив на все: економіку країни та країн-сусідів, екологічну ситуацію, на соціальні інститути й зв'язки, а також на сприйняття людиною свого сьогодення та майбутнього. Війна виявляє найбільш гострі й болючі сторони кризи. Жодну людину, жодну соціальну групу не минула криза, що показала беззахисність людини перед глобальними загрозами: утратою життя, дому й середовища існування. Завдяки цьому зросла роль комунікацій та інформаційних технологій, адже дуже важливо мінімізувати наслідки кризи й допомогти з її подоланням.

Серед учених немає єдиної думки щодо поняття «криза». R.R. Ulmer, T.L. Sellnow, M.W. Seeger вважають, що криза – це подія чи низка подій, що стаються несподівано, нестандартно та створюють високий рівень невизначеності, загрози або сприймаються як загроза (Ulmer, Sellnow, Seeger, 2009; 2017). W.T. Coombs (2010) вважає, що криза – це непередбачувана загроза, яка може мати негативний вплив на громадськість, організацію й індустрію (Coombs, 2010). С. Фінк бачить кризу як нестабільний стан і час, під час якого мають відбуватися кардинальні зміни (Fink, 2013). С.Ф. Hermann акцентує увагу на параметрах кризи, зокрема несподіваності загрози при обмеженому часі на зворотню реакцію від організації (Hermann, 1963). М. Rogester розглядав кризу як загрозу іміджу та репутації компанії через потрапляння її в недобррозичливе поле зору медіа й інших цільових аудиторій (Rogester, 1989).

Теорія кризи та соціальних змін була розроблена У.А. Томасом. На думку науковця, криза – це явище, яке «порушує звичний перебіг речей» і потребує «нової моделі поведінки» (Thomas, 1909). Криза має всі ознаки катастрофи, є соціальним лихом, яке наражає на ризик стабільність і легітимність існування соціальної та владної структури, має деструктивну природу. Криза – це система пов'язаних елементів, що взаємодіють, яка робить неможливим стабільний, стійкий розвиток суспільства в цілому чи його життєво важливих підсистем. Деструктивна природа кризи змушує суспільство пережити певне потрясіння, що спонукає їх до несподіваних і нестандартних реакцій, рішень і дій. Науковці вважають, що ця особливість кризи є не тільки дестабілізаційною, руйнівною для різного роду структур, а й є певним циклом життя суспільства, який дає можливість переосмислити багато речей, стати сильнішим, життєздатнішим і сформувати нову стратегію розвитку.

S.M. Cutlip, A.H. Center, G.M. Broom (2000) беруть за основу тривалість розгортання криз і поділяють їх на несподівані (раптові) кризи, що виникають неочікувано, раптово й для запобігання яких немає часу; назрівачі (поступові) кризи, для дослідження яких є час, проте вони можуть миттєво вибухнути; безперервні (постійні) кризи, що тривають

місяцями й навіть роками, незважаючи на всі вжиті заходи, містять багато дезінформації та спекуляції (Савченко, 2022).

Щодо війни в Україні можна сказати, що це раптова криза, яка трансформувалася в постійну (військові дії на Сході України почалися із 2014 року, повномасштабні – із 2022 року), тобто на даний момент збройна криза триває 10 років. Раптовій збройній кризі передували політична й економічна кризи. Досліджуючи наукові роботи українських науковців, зокрема І. Руценка, можна сказати, що Російська Федерація готувалася до військових дій проти України задовго до 2014 року, тобто ми помічали ознаки гібридного втручання в життєдіяльність країни й допускали ймовірність збройного конфлікту, однак не вірили в його можливість. Для України можна виділити низку кризових ситуацій, зокрема військовий конфлікт; політичну й економічну кризи; демографічну кризу; екологічну й техногенну кризи; релігійну й мовну кризи тощо.

Будь-яка криза небезпечна, і ступінь її небезпечності залежить від своєчасної й ефективної реакції всіх, хто опинився в кризовій ситуації (Дзяна, Дзяний, 2022). За походженням кризи поділяються на умисні, неумисні та природні, проте в нашому випадку варто виділити саме умисні кризи – вони пов'язані з фізичним руйнуванням. Це війни, терористичні акти, усі інші події, наслідками яких є людські жертви й пошкоджене майно. Є умисні кризи, що не пов'язані з фізичним руйнуванням. Це створення й розповсюдження чуток, що можуть завдати шкоди, створення умов для руйнувань тощо. За наслідками кризи поділяються на кризи, що пов'язані з фізичним руйнуванням, і ті, які не мають руйнувань. Якщо останні пов'язані з політичною, економічною, культурною й демографічною кризами, перші – це природні катастрофи, пожежі, терористичні акти, війни тощо. Залежно від причин виникнення кризових ситуацій і чинників, що на них впливають, можна заздалегідь спрогнозувати їхнє потенційне виникнення та вжити необхідних заходів (Дзяна, Дзяний, 2022). Ситуація в Україні – це умисна військова й екологічна кризи, що мають фізичні руйнування.

Коли виникає кризова ситуація, важливим елементом її подолання є кризові комунікації. Сучасні поняття «кризове управління» та «кризові комунікації» були представлені соціологами Р. Дайнзом та Е. Карантеллі на основі висновків масштабного дослідження 1976 року під назвою «Організаційні комунікації та прийняття рішень в кризових ситуаціях» (Dines, R.R., & Quarantell, 1976). Як об'єкт управління кризова ситуація має характерні риси, що містять об'єктивну та суб'єктивну складові: наявність загрози; несподіваність; ескалацію подій; втрату контролю; невизначеність; сприйняття ситуації як кризової; порушення очікувань та уявлень про об'єкт кризи (Barclay, 2010). Кризове управління – це комплекс організаційних заходів із мінімізації дисфункційних факторів тієї чи іншої системи до, під час та після кризових етапів та включає моніторинг інформації, координацію, прийняття рішень, внутрішні та зовнішні комунікації. Для ефективного управління кризою важливо, який образ реальності створює кризова команда завдяки комунікаціям. Важливим є намагання пояснити кризу, зробити її риси передбачуваними й керованими. Нові можливості дають простір для вибору рішень і дій, допомагають вижити й побудувати міцний фундамент для подальшого існування й розвитку. Кризові комунікації мають технології діагностики, цілеспрямованого прогнозування, кризового менеджменту й адаптаційних технологій подолання кризової ситуації. Кризові комунікації мають різносторонній і всеосяжний характер, де ключову роль відіграють зв'язки із громадськістю, які є провідниками інформації в різні соціальні структури, що поєднують суб'єкт й об'єкт комунікації, забезпечуючи взаємовплив сторін комунікації та зворотній зв'язок, що враховує спільні інтереси та пріоритети.

Кризова комунікація характеризується браком інформації та втратою довіри до джерел інформації: переважно комунікаційними проблемами в умовах кризи є втрата довіри до офіційних каналів комунікації, мала контрольованість ситуації й інформаційних потоків, неможливість повноцінно виконувати свої обов'язки, забезпечувати безпеку та життєдіяльність, підвищення ролі інформації для розуміння реальної ситуації й інтерпретації подій, пріоритетність базових потреб (безпека, їжа, тепло тощо), підвищення авторитетності неофіційних каналів комунікації завдяки оперативності й відсутності цензури.

S. Black (1989) запропонував класифікувати кризи за проблемами: відоме невідоме та невідоме відоме. Якщо говорити про кризу в Україні, багато хто ще із 2014 року говорив, що повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну неодмінно відбудеться. Про це активно говорили за пів року до 24.02.2022, проте ніхто не знав дати цього вторгнення (за словами ГУР, дата вторгнення Російської Федерації на територію України неодноразово змінювалася). Під час повномасштабного вторгнення ми не знаємо, куди наступного разу поцілить ворожа ракета чи «Шахед», чи будуть жертви (невідоме невідомо) та руйнування екосистеми.

W.T. Coombs (2010) виділяє три основні правила кризової комунікації: швидкість – надання інформації в найкоротші строки (протягом першої години); координованість – послідовність і несуперечливість інформації в заявах офіційних осіб; відкритість – готовність до комунікації та співпраці із цільовою аудиторією (громадськістю, медіа), що є основною умовою для управління кризою (Coombs, 2010). У контексті активних, часто хаотичних обстрілів із боку російських військ важливим є дотримання вищезазначених правил для мінімізації жертв і шкоди навколишньому середовищу.

Важливим завданням для органів влади в питанні управління комунікаціями під час кризи є мінімізація впливу й відновлення контролю над ситуацією й комунікаціями. Розвиток соціальних медіа суттєво вплинув на кризове управління, скоротивши час реагування на кризову ситуацію з 1 години до 15 хвилин. Соціальні медіа в режимі реального часу реагують на кризову ситуацію й фактично в режимі реального часу надають інформацію про те, що відбувається, а також допомагають моніторити розвиток подій і комунікувати з реальними людьми. Соціальні мережі можна використовувати як основне джерело надання актуальної інформації, надавати інформацію просто й адресно й завдяки цьому мати вплив на ситуацію. Під час кризової ситуації в соціальних медіа представникам влади потрібно залишатися відкритими та прозорими, надаючи людям достатньо інформації й бути готовими повідомити негативні новини; регулярно оновлювати інформацію на своїх офіційних каналах комунікації; комунікувати з учасниками спільноти на зручних для них платформах, регулярно моніторити їхню комунікацію, а також надавати всебічну підтримку (Дзяна, Дзяний, 2022). На початку повномасштабної війни харків'яни в «режимі реального часу» могли спостерігати бомбардування Російською Федерацією міста Харкова, а також отримувати оперативну інформацію про шляхи евакуації, могли реагувати на запити про допомогу й обходити ті місця, які потенційно загрожували їхньому життю та здоров'ю.

Щоб бути готовими до кризи та кризових комунікацій, необхідно створити й постійно актуалізувати перелік потенційних кризових ситуацій; організувати групу кризової комунікації з осіб, які мають безпосереднє відношення й володіють інформацією про цей напрям; підготувати шаблони повідомлень і відповідальних за подальші кризові комунікації; створити й постійно актуалізувати список контактів, які б потенційно могли бути задіяні у випадку тієї чи іншої кризової ситуації (медіа, державні установи та ін.); постійно оновлювати вебсайт органу влади.

Для забезпечення ефективності комунікацій у кризових ситуаціях важливо знати види та джерела криз, розуміти особливості комунікацій під час кризових ситуацій, а також основні інструменти кризового менеджменту та принципи управління репутаційними ризиками. Залежно від кризи треба вміти вибрати відповідні комунікаційні технології й розробити відповідну комунікаційну стратегію, упроваджувати які повинні люди, що мають навички роботи в екстремальних ситуаціях, володіють практичними знаннями з реалізації антикризової програми, готові до публічних виступів та відповідальності (Коник, 2020).

Отже, важливим для успішного подолання кризи є наявність плану комунікацій, що має інформацію про цільові аудиторії й цілі комунікації, канали комунікації й розроблені ключові повідомлення, якими користується сформована комунікаційна команда на чолі з речником, а також визначено стиль поведінки вищого керівництва – відвертість і відкритість до аудиторії або консерватизм і сухість у подачі інформації (Казанжи, 2016).

Екологічні ризики та кризи у воєнний час й екологічні ризики та кризи мирного часу суттєво відрізняються за наслідками. У воєнний час вони носять більш масштабний та катастрофічний характер, який важко передбачити й ліквідувати. Важко спрогнозувати їхній довгостроковий вплив на навколишнє середовище й людей незалежно від того, чи мешкають люди в зоні бойових дій, беруть участь у бойових діях, знаходяться в сусідньому регіоні чи країні.

В умовах війни екологічні ризики часто відходять на другий план, поступаючись військовій необхідності й важливості утримання позицій, однак актуалізуються в інформаційному просторі завдяки медіа й органам влади: з'являється інформація про можливість катастрофи або про катастрофу, яка вже сталася, а також заходи, що необхідно вжити в кожній ситуації. Екологічні ризики й наслідки часто супроводжуються невизначеністю, складністю вирішення через недостатність досвіду в їхньому попередженні й ліквідації, а також важко прогнозованою довгостроковою шкодою. Неоголошена війна в Україні є наймасштабнішим збройним конфліктом останніх десятиліть, під час якої відбуваються техногенні руйнування, застосовуються майже всі види старого та нового озброєння. Через невизначеність, недостатню кількість інформації й неможливість контролювати ситуацію важливу роль відіграє непрямий досвід інших країн під час збройних конфліктів, отриманих через комунікативні канали. Важливу роль відіграє досвід нашої країни щодо атомних електростанцій. Ідеться про катастрофу на Чорнобильській АЕС, що демонструє можливі ризики знаходження Запорізької АЕС (ЗАЕС) під контролем російських військ, потенційні наслідки радіаційного впливу на людину та природу. З огляду на знищення Каховської ГЕС (Мирошниченко, 2023) окупаційними військами Російської Федерації можливість катастрофи на ЗАЕС є високою. Інформації щодо притягнення до відповідальності винуватців чи будь-яких санкцій за екологічний злочин, підлив Каховської ГЕС, немає.

З огляду на всі причинно-наслідкові зв'язки настання екологічної кризи та її довгострокових наслідків, впливу збройних конфліктів на екологію дуже важливими є кризові екологічні комунікації. Екологічні комунікації як окремий напрямок почали розвиватися в середині 80-х років ХХ століття в США. Вони включали тоді елементи соціології, екології, теорії управління ризиками й іншими дисциплінами (Littlejohn, & Foss, 2003). Є різні визначення поняття «екологічна комунікація». На думку A.G. Flor, екологічна комунікація – «сукупність комунікаційних підходів, принципів, стратегій та методів раціонального використання природи та охорони навколишнього середовища» (Flor, 2003). S.W. Littlejohn і K.A. Foss (2003) порівнюють екологічну комунікацію зі способами взаємин людини та природи. R.J. Cox розглядає екологічні комунікації як

«прагматичний та конструктивний механізм, що формує символічне середовище та забезпечує розуміння індивідом екології як його (індивіда) взаємин із навколишнім середовищем» (Сох, 2010). Циркуляція екологічної інформації щодо боротьби за екологічні блага, якою на різних рівнях обмінюються учасники комунікаційного процесу, є сутністю екологічної комунікації, у яких головну роль відіграє комунікатор. Н. Jenkins (2007) та R.J. Cox (2010) вважають, що комунікатором можуть бути органи державної влади, екологічні активісти, екологічні рухи й організації, представники бізнесу, науковці, правозахисні організації та інші. Усі суб'єкти в екологічній комунікації є рівноправними комунікаторами. Відбувається формування й регулювання відносин між зацікавленими сторонами, обмін досвідом тощо завдяки екологічній інформації. R.J. Cox (2010) вважає, що екологічна комунікація виконує конституційну та прагматичну функції. Конституційна функція формується в процесі розуміння людьми екологічних проблем, природи та себе в ній, формуються нові системи цінностей, поглядів на природу й навколишнє середовище, а прагматична функція – це переконання, співпраця, попередження й навчання. Кризові екологічні комунікації треба сприймати як «діяльність, що стосується взаємодії між організаціями та громадськістю щодо екологічних подій та проблем, що забезпечує взаємовплив сторін комунікації та зворотній зв'язок задля мінімізації або усунення кризової екологічної ситуації» (Мирошніченко, 2023). Під час кризових екологічних комунікацій застосовуються всі вищезазначені заходи із планування, організації та проведення кризових комунікацій.

Людство стикається з великою кількістю екологічних ризиків і криз. Забруднення води, ґрунтів і повітря, зміна клімату – усе це пришвидшується в умовах війни, проте не є помітним, тому відходить на другий план, на відміну від попередніх загроз і криз, що відбуваються тут і зараз. Через війну Україна й українське суспільство стикається з дуже великою кількістю криз, загроз і ризиків, зокрема з низкою екологічних проблем, що існували ще до військових дій, а через тотальне бомбардування стали критичними, загрожуючи життю тут і зараз, а також впливаючи на потенційну придатність території для життя (Казанжи, 2016). За останні десятиліття війна в Україні є наймасштабнішим, найдинамічнішим і довготривалим військовим конфліктом із великою територією забруднення й руйнувань. Зважаючи на всі сучасні технології ведення воєн та комунікацій, ми є країною, що передає досвід іншим країнам.

Говорячи про досвід інших країн щодо загрози життю та здоров'ю громадян під час збройного конфлікту, щодо екологічних наслідків бомбардувань техногенних об'єктів із миттєвим та довгостроковим впливом, треба приділити увагу дослідженню конфлікту в Югославії: D. Nadic у роботі «Соціально-екологічний підхід до дослідження навколишнього середовища в Югославії» зазначає, що першими жертвами війни стають люди та навколишнє середовище, що їх оточує (Nadic, 2000). До бомбардувань НАТО 1999 року стан навколишнього середовища в Югославії суттєво відрізнявся від того, яким він був до перших скидів бомб, а екологія, за результатами досліджень Європейського агентства з охорони навколишнього середовища в 1977–1978 роках та висновками багатьох учених, зокрема соціальних екологів, була кращою ніж в інших країнах Європи. Наслідки бомбардувань у навколишньому середовищі проявилися й проявляються не тільки в регіонах, де були бойові дії, а й на глобальному рівні – на Балканському півострові, у країнах Європи, зокрема в Україні. На Парламентській Асамблеї 10.01.2001 року С. Курикін (2001) представив звіт «Екологічний вплив війни в Югославії на Південно-Східну Європу», у якому зазначено, що ця військова операція мала серйозний вплив на навколишнє середовище, а ООН задокументувала, що забруднення зазнала вся південно-східна Європа: Греція, Албанія, Болгарія, Угорщина, Румунія, Північна

Македонія й Україна. ООН також зазначила, що наслідки для життя й здоров'я будуть довгостроковими. Це вплине на майбутні покоління (Курикін, 2001).

Під час війни на території Югославії застосовувалися сучасні військові технології без жодної турботи про наслідки для навколишнього середовища й людського існування. Серйозні екологічні, соціальні, економічні наслідки від бомбардувань НАТО стали результатом порушення низки міжнародних правових норм і конвенцій, порушення прав людини на безпечне й здорове навколишнє середовище. Ідеться про протоколи Женевської конвенції, Декларацію Ріо-де-Жанейро про навколишнє середовище й розвиток тощо. Шкода, що була завдана бомбардуванням території Югославії, не може бути виміряна в грошовому еквіваленті, оскільки цілі, що були вражені, – елементи природного середовища. Не можна визначити кількісно втрати знищених лісових систем, знищення біорізноманіття, забруднення водойм, наслідки для здоров'я людей, що брали участь у конфлікті, а також убитих та людей, що захворіли й захворіють через забруднення й отруєння довкілля. Основний принцип сучасної екологічної політики: сторона, що свідомо влаштовує екоцид, у повному об'ємі має компенсувати всю завдану шкоду, проте на практиці, незважаючи на світовий тиск і правила, ця сторона не дотримується цих принципів і не відшкодовує збитків постраждалій стороні (Nadic, 2000).

Для притягнення винних до відповідальності за завдану шкоду й отримання відшкодування Югославія подала позов до Міжнародного Суду ООН проти держав, які були залучені до операції під егідою НАТО. Югославія стверджувала, що ці держави порушили своїми діями зобов'язання з МГП щодо неспричинення значної екологічної шкоди й використали зброю зі вмістом збідненого урану, що порушує зобов'язання щодо незастосування забороненої зброї й неспричинення довготривалої шкоди здоров'ю населення й екологічної шкоди. Створена спеціальна група експертів дійшла висновку, що конфлікт у Югославії, хоч і мав негативні наслідки, не спричинив екологічної катастрофи в регіоні, а екологічні наслідки були спровоковані забрудниками, а не бомбовими ударами (Bostian, 1999). Була спроба Югославії притягнути НАТО до відповідальності перед Міжнародним трибуналом за порушення норм МГП, що регулює захист навколишнього середовища під час збройних конфліктів. Створений комітет дійшов висновку, що дії НАТО не досягли порогового рівня згідно з Додатковим протоколом I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. (Блага та ін., 2017) і потреби розпочинати розслідування щодо екологічного злочину немає. Аналогічний висновок Комітет зробив щодо шкоди використання снарядів, які містять збіднений уран.

Аналізуючи досвід Югославії щодо шкоди екології від масових і потужних бомбардувань, можна впевнено сказати, що наслідки неминучі. Незважаючи на висновки комісій щодо заподіяної шкоди, не можна заперечувати такого явища, як «Балканський синдром» або «Югославський синдром». Маючи низку норм МГП та додаткових Конвенцій, ураховуючи попередній досвід притягнення до відповідальності, можна сказати, що процес доказів злочинів, а також притягнення до відповідальності винних в екологічних злочинах не великий (Блага та ін., 2017). На території України, як і в Югославії, застосовуються касетні боеприпаси, боеприпаси зі збідненим ураном, а також хімічна зброя, зокрема фосфор. Використання боеприпасів зі збідненим ураном є предметом гострих дискусій: Міжнародна коаліція із заборони уранової зброї констатує шкідливість пилу збідненого урану для здоров'я (Кацімон, 2023), проте військові експерти говорять про їхню безпечність і наголошують, що на застосування таких боеприпасів немає жодних заборон. Ми знаходимося в умовах, що не дають однозначної відповіді щодо «безпечності» боеприпасів і відповідно не можемо спрогнозувати розмір їхньої шкоди людям і навколишньому середовищу.

Висновки

Війна має всі ознаки кризи: завдає великої шкоди людям і довкіллю, порушує звичний перебіг функціонування всіх інституцій і механізмів управління й комунікації. Україна вже багато років перебуває в умовах військового збройного конфлікту, що поглибив екологічну, економічну й соціальну кризи. Розуміння та прийняття екологічних ризиків і загроз під час війни є важливою складовою в їхньому запобіганні й подальшому реагуванні на кризові ситуації.

Важливим є попередній досвід щодо екологічних криз в умовах воєн інших країн, наш досвід катастроф на Чорнобильській АЕС та Каховській ГЕС, а також набуття нашого досвіду як держави, що воює, в умовах реального часу з урахуванням можливих приготувань до проведення кризових екологічних комунікацій.

Спираючись на досвід Югославії, досліджуючи інші збройні конфлікти щодо наслідків бомбардувань для довкілля, а також притягнення винних до відповідальності, можна зробити висновок, що питання охорони довкілля під час збройного конфлікту не врегульоване. Міжнародне гуманітарне та кримінальне право не надають належного захисту довкіллю в період збройного конфлікту: захистити постраждалих і довести шкоду довкіллю, добитися відшкодування для потерпілих дуже важко. Немає однозначної інформації щодо шкідливого вмісту боєприпасів, що використовуються під час ведення бойових дій, завданої шкоди навколишньому середовищу.

Маючи таку кризу, як війна, і розуміючи всі можливі екологічні наслідки, ми маємо проводити якісні кризові екологічні комунікації. Надання своєчасної й достовірної інформації про екологічні ризики й загрози, ефективна багатостороння комунікація, наявність комунікаційного плану, вибір і застосування відповідних комунікаційних технологій дозволяють попередити екологічні катастрофи й зменшити їхні негативні наслідки. Комунікації в умовах кризи мають проводитися підготовленою командою спеціалістів згідно з розробленим планом управління кризовими комунікаціями. Їхні дії мають бути направлені на збір, обробку й поширення оперативної й достовірної інформації через зручні для цільової аудиторії соціальні мережі, а також моніторинг повідомлень користувачів соціальних мереж для ефективної комунікації й уникнення дезінформації та інформаційного вакууму. У контексті кризових екологічних комунікацій в Україні важливо наголосити, що таку діяльність потрібно вести як на внутрішню аудиторію, так і на міжнародну: треба комунікувати й взаємодіяти з міжнародними організаціями, світовими лідерами, привертати увагу світової спільноти.

Збройний конфлікт в Україні є унікальним із точки зору масштабу й ресурсів, задіяних у ньому, уваги світової спільноти, прикутої до нього. До війни в Україні прикута увага багатьох інституцій та організацій. Ми маємо можливість передати свій болючий досвід, набутий у цій війні, іншим країнам, які можуть використовувати наш досвід кризових екологічних комунікацій до та після підриву армією РФ дамби Каховської ГЕС, руйнування якої спричинило екологічну катастрофу. Кризові екологічні комунікації в рамках цього кейсу є показовими й мають на меті продемонструвати, наскільки правильно й ефективно було проведено комунікацію та які помилки було допущено.

Маючи досвід й аналізуючи попередні помилки, можна акцентувати увагу щодо дотримання всіх необхідних правил ведення кризових екологічних комунікацій для уникнення екологічних загроз і криз, а також недопущення уникнення РФ відповідальності за скоєні злочини, сприяти покращенню міжнародної практики притягнення до відповідальності й відшкодування збитків потерпілим, а також уперше в міжнародній практиці отримати екологічні репарації від країни-агресора.

Заява

Фінансування

Це дослідження не було профінансовано жодною організацією й здійснювалося за рахунок автора.

Конфлікт інтересів

Жодного.

Етика

Матеріал, що подано в цій статті, відповідає всім пунктам і вимогам, що висунуті Комісією з етики редакторсько-видавничого відділу громадської організації «Науково-освітній центр «УСПІШНИЙ».

Авторське право

Це стаття відкритого доступу, яка розповсюджується на умовах Creative Commons Attribution. Ліцензія, що дозволяє необмежене використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії за умови, якщо оригінальний автор і джерело вказано належним чином.

Література

- Barclay, L. (2010). *Crisis Communication: Theory and Practice*. Alan Jay Zaremba. Armonk, NY: M. E. Sharpe, 2010, 244 pages. *Business Communication Quarterly – Bus Comm Q.* 73. 473–477. 10.1177/1080569910385318
- Black, S. (1989). *Introduction to public relations*. London: Modina Press in conjunction with the International Public Relations Association. 240 p.
- Bostian, I.L. (1999) Environmental consequences of the conflict in Kosovo and the NATO bombing of Serbia. *Colorado Journal of International Environmental Law and Policy*, 11, 230–240.
- Coombs, W.T. (2010). *Handbook of crisis communication*. In S.J. Holladay (Ed.). Hoboken, NJ: Wiley.
- Cox, R.J. (2010). *Environmental communication and the public sphere*. California: Sage Publications Inc. 448 p.
- Cutlip S.M., Center A.H., Broom G.M. (2000). *Effective Public Relations*. Eighth edition. Prentice Hall Upper Saddle River, New Jersey. 588 p.
- Dines, R.R., & Quarantelli, E.L. (1976). Organizational communication and decision making in crises. Miscellaneous, Report 18 of the Center for the Study of Disasters, Department of Sociology, The Ohio State University. <http://udspace.udel.edu/handle/19716/1264>
- Fink, S. (2013) *Crisis communications. The definitive guide to message management*. Chicago: McGraw-Hill Education.
- Flor, A.G. (2003). *Environmental communication*. Quezon City: University of the Philippines Diliman, 325 p.
- Hastings, M. (2023). It's not just Ukraine and Gaza: the war is gaining momentum everywhere. Bloomberg. URL: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2023-12-10/it-s-not-just-ukraine-and-gaza-war-is-on-the-rise-everywhere>
- Hermann, C.F. (1963). Some effects of crisis that limit the viability of organizations. *Yearbook of Administrative Science*, 8, 61–82.
- Jenkins, H. (2007). *Convergence culture: The clash of old and new media*. Warsaw: Academic and Professional Publishing Houses. 286 p. [in Poland].
- Legal definition of ecocide. Independent Expert Group on the Legal Definition of Ecocide. (n.d.) Stop Ecocide International. URL: <https://www.stopecocide.earth/legal-definition>

- Littlejohn, S. W., & Foss, K. A. (2003). *Encyclopedia of communication theory*. New Mexico: Sage Reference Publishing, 1192 p.
- Mia, I. (2023). Overview of armed conflicts. International Institute for Strategic Studies. Retrieved from: <https://www.iiss.org/en/publications/armed-conflict-survey/>
- Nadic, D. (2000). Socio-ecological approach to the study of the environment in Yugoslavia. University of Belgrade. Retrieved from: <http://web.peacelink.it/tematiche/disarmo/u238/documenti/nadic.pdf> [in Serbia].
- Rogester, M. (1989). *Crisis management: What to do when the unthinkable happens*. Arrow (A Division of Random House Group), 182.
- Thomas, W. A. (1909). *Sources for the study of social origins: Ethnological materials, psychological point of view, classified and annotated bibliographies for the interpretation of savage culture*. Boston: Gorham Press, 16–22.
- Ulmer, R. R., Sellnow, T. L., & Seeger, M. W. (2009). Post-crisis communication and renewal: Understanding the potential for positive outcomes in crisis communication. In R.L. Heath & D.H. O'Hare (Eds.), *Handbook of risk and crisis communication*. New York: Routledge.
- Ulmer R. R., Sellnow, T.L., & Seeger, M. W. (2017). *Effective crisis communication. Moving from crisis to opportunity*. Thousand Oaks, CA: Sage, 2007, 216 p.
- Блага, А.Б., Загороднюк, І.В., Короткий, Т.Р., Мартиненко, О.А., Медведєва, М.О., & Пархоменко, В.В. (2017). На межі виживання: знищення довкілля під час збройного конфлікту на сході України. А.П. Бущенко (Ред.). Українська Гельсінська спілка з прав людини, Київ. ISBN 978-966-2279-66-5. URL: <https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/Na-mezhi-vyzhyvannya.pdf>
- Гардашук, Т. (2022). Чи є російська агресія в Україні екоцидом? *Енвігогіка*, 17(1). DOI: 10.14712/18023061.642
- Дзяна, Г.О., & Дзяний, Р.Б. (2022). Управління комунікаціями в умовах криз. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*, 2. DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.2.2>
- Казанжи, З. (2016). *Практичний посібник для працівників комунікаційних структур в органах влади*. Київ. С. 112. URL: <https://imi.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/posibnyk.pdf>
- Кацімон, О. (2023). США нададуть Україні перші снаряди зі збідненим ураном. Reuters. Суспільне медіа. URL: <https://suspilne.media/564055-ssa-nadadut-ukraini-persi-snaradi-zi-zbidnenim-uranom-reuters/>
- Коник, Д. (2020). *Довіра громади: кризові комунікації органів місцевого самоврядування*. Київ, 70 с.
- Kurykin, S. (2001). Environmental impact of the war in Yugoslavia on south-east Europe. URL: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=9143&lang=EN>
- Мирошниченко, А.Ю. (2023) Кризові екологічні комунікації у період воєнного часу (на прикладі Каховської ГЕС). *Грані*, 26(5), 132–142. doi: <https://doi.org/10.15421/1723113>
- Постанова Президії Національної академії наук України від 06. 09. 2023 № 313 (2024, липень 17). <https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2023/09/230915121937204-4928.pdf>
- Савченко, Я.С. (2022). Інструменти кризових комунікацій органів місцевого самоврядування в умовах пандемії COVID-19. [Магістерська робота]. Запорізький національний університет. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/10836/1/Савченко%20%28Самуєва%29.pdf>
- Міжнародне гуманітарне право (2024, май 12.). Redcross. URL: <https://redcross.org.ua/ihl/>

Чаплінська, Ю., & Казначєєв, М. (2023). Психологічні особливості сприйняття екологічних ризиків в умовах війни. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*, 16, 56–63. doi: <https://doi.org/10.30970/PS.2023.16.8>

References

- Barclay, L. (2010). *Crisis Communication: Theory and Practice*. Alan Jay Zaremba. Armonk, NY: M. E. Sharpe, 2010, 244 pages. *Business Communication Quarterly – Bus Comm Q*, 73, 473–477. 10.1177/1080569910385318.
- Black, S. (1989). *Introduction to public relations*. London: Modina Press in conjunction with the International Public Relations Association. 240 p.
- Blaga, A.B., Zagorodnyuk, I.V., Korotkiy, T.R., Martynenko, O.A., Medvedeva, M.O., & Parkhomenko, V.V. (2017). Na mezhi vyzhyvannia: znyshchennia dovkillia pid chas zbroinoho konfliktu na skhodi Ukrainy [On the brink of survival: environmental destruction during the armed conflict in eastern Ukraine]. In A.P. Bushchenko (Ed.). *Ukrainian Helsinki Human Rights Union*, Kyiv. Access mode: <https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/Na-mezhi-vyzhyvannya.pdf> [in Ukrainian].
- Bostian, I. L. (1999) Environmental consequences of the conflict in Kosovo and the NATO bombing of Serbia. *Colorado Journal of International Environmental Law and Policy*, 11, 230–240.
- Chaplinskaya, Y., & Kaznacheev, M. (2023). Psykholohichni osoblyvosti spryiniattia ekolohichnykh ryzykiv v umovakh viiny. [Psychological peculiarities of perception of environmental risks in wartime]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia psykholohichni nauky – Bulletin of Lviv University. Series of Psychological Sciences*, 16, 56–63. DOI: <https://doi.org/10.30970/PS.2023.16.8> [in Ukrainian].
- Coombs, W. T. (2010). *Handbook of crisis communication*. In S. J. Holladay (Ed.). Hoboken, NJ: Wiley.
- Cox, R. J. (2010). *Environmental communication and the public sphere*. California: Sage Publications Inc. 448 p.
- Cutlip, S. M., Center, A. H., & Broom, G. M. (2000). *Effective Public Relations*. Eighth edition. Prentice Hall Upper Saddle River, New Jersey. 588 p.
- Dines, R. R., & Quarantelli, E. L. (1976). Organizational communication and decision making in crises. Miscellaneous, Report 18 of the Center for the Study of Disasters, Department of Sociology, The Ohio State University. <http://udspace.udel.edu/handle/19716/1264>
- Dzyana, G. O., & Dzyany, R. B. (2022). Upravlinnia komunikatsiiamy v umovakh kryz [Communication management in crises]. *Dniprovskiyi naukovyi chasopys publichnoho upravlinnia, psykholohii, prava – Dnipro Scientific Journal of Public Administration, Psychology, Law*, 2. DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.2.2> [in Ukrainian].
- Fink, S. (2013) *Crisis communications. The definitive guide to message management*. Chicago: McGraw-Hill Education.
- Flor, A. G. (2003). *Environmental communication*. Quezon City: University of the Philippines Diliman, 325 p.
- Gardashuk, T. (2022). Chy ye rosiiska ahresiia v Ukraini ekotsydom? Envihohika [Is the Russian aggression in Ukraine an ecocide?]. *Envigogics – Envigogic*, 17(1). DOI: 10.14712/18023061.642 [in Ukrainian].

- Hastings, M. (2023). It's not just Ukraine and Gaza: the war is gaining momentum everywhere. Bloomberg. URL: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2023-12-10/it-s-not-just-ukraine-and-gaza-war-is-on-the-rise-everywhere>
- Hermann, C. F. (1963). Some effects of crisis that limit the viability of organizations. *Yearbook of Administrative Science*, 8, 61–82.
- Jenkins, H. (2007). *Convergence culture: The clash of old and new media*. Warsaw: Academic and Professional Publishing Houses. 286 p. [in Poland].
- Katsimon, O. (2023). SShA nadadut Ukraini pershi snariady zi zbidnenym uranom [U.S. to provide Ukraine with first depleted uranium shells]. *Reuters*. Public media. Retrieved from: <https://suspihne.media/564055-ssa-nadadut-ukraini-persi-snaradi-zi-zbidnenim-uranom-reuters/> [in Ukrainian].
- Kazanzhi, Z. (2016). *Практичний посібник для працівників комунікаційних структур в органах влади [A practical guide for employees of communication structures in government]*. Kyiv. S. 112. Retrieved from: <https://imi.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/posibnyk.pdf> [in Ukrainian].
- Konik, D. (2020). *Dovira hromady: kryzovi komunikatsii orhaniv mistsevoho samovriaduvannia [Community trust: crisis communications of local governments]*. Kyiv, 70 s. [in Ukrainian].
- Kurykin, S. (2001). Environmental impact of the war in Yugoslavia on south-east Europe. URL: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=9143&lang=EN>
- Legal definition of ecocide. Independent Expert Group on the Legal Definition of Ecocide. (n.d.) Stop Ecocide International. Retrieved from: <https://www.stopecocide.earth/legal-definition>
- Littlejohn, S. W., & Foss, K. A. (2003). *Encyclopedia of communication theory*. New Mexico: Sage Reference Publishing, 1192 p.
- Mia, I. (2023). Overview of armed conflicts. International Institute for Strategic Studies. Retrieved from: <https://www.iiss.org/en/publications/armed-conflict-survey/>
- Myroshnychenko, A.Y. (2023). Kryzovi ekolohichni komunikatsii u period voiennoho chasu (na prykladi Kakhovskoi HES). [Crisis environmental communications in wartime (on the example of Kakhovka HPP)]. *Hrani – Faces*, 26(5), 132–142. doi: <https://doi.org/10.15421/1723113> [in Ukrainian].
- Nadic, D. (2000). Socio-ecological approach to the study of the environment in Yugoslavia. University of Belgrade. Retrieved from: <http://web.peacelink.it/tematiche/disarmo/u238/documenti/nadic.pdf>. [in Serbia].
- Postanova Prezydii Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy vid 06. 09. 2023 № 313 [Resolution of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine dated September 6, 2023 No. 313]. (2024, lypen 17). <https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2023/09/230915121937204-4928.pdf> [in Ukrainian].
- Rogester, M. (1989). Crisis management: What to do when the unthinkable happens. Arrow (A Division of Random House Group). 182.
- Savchenko, Y. S. (2022). Instrumenty kryzovykh komunikatsii orhaniv mistsevoho samovriaduvannia v umovakh pandemii COVID-19 [Tools for crisis communications of local governments in the context of the COVID-19 pandemic]. [Mahisterska robota]. Zaporizhzhia National University. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/10836/1/Савченко%20%28Самуєва%29.pdf> [in Ukrainian].
- Thomas, W. A. (1909). Sources for the study of social origins: Ethnological materials, psychological point of view, classified and annotated bibliographies for the interpretation of savage culture. Boston: Gorham Press, 16–22.
- Mizhnarodne humanitarne pravo [International humanitarian law] (2024, May 12). Retrieved from: <https://redcross.org.ua/ihl/> [in Ukrainian].

- Ulmer R. R., Sellnow, T. L., & Seeger, M. W. (2009). Post-crisis communication and renewal: Understanding the potential for positive outcomes in crisis communication. In R.L. Heath & D.H. O'Hare (Eds.), *Handbook of risk and crisis communication*. New York: Routledge.
- Ulmer R. R., Sellnow, T. L., & Seeger, M. W. (2017). *Effective crisis communication. Moving from crisis to opportunity*. Thousand Oaks, CA: Sage, 2007, 216 p.

Кризові екологічні комунікації в контексті збройного конфлікту як предмет соціологічного аналізу

Альона Мирошніченко,
аспірантка,

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
(м. Харків, Україна)*

Анотація

Мета дослідження – проаналізувати соціологічний дискурс у сфері кризових екологічних комунікацій в умовах кризи (збройного конфлікту).

Методи дослідження: основними методами дослідження стали кейс- та контент-аналізи, які придатні для вивчення попередніх досліджень здобутків науковців щодо екологічних загроз і криз, кризових комунікацій, а також для подальшого розуміння важливості кризових екологічних комунікацій під час збройних конфліктів.

Результати. Війна в Україні є кризою, що суттєво впливає на довкілля й поглиблює екологічну кризу. Кризові екологічні комунікації та кризовий менеджмент є важливими для подолання таких криз. Наявність комунікаційного плану та професійної команди під час кризи є основою для її запобігання й подолання. Автор досліджує вплив попередніх збройних конфліктів, зокрема війни в Югославії, на екологію регіону, а також його досвід притягнення до відповідальності за шкоду, завдану довкіллю. Було виявлено, що досвід притягнення до відповідальності за нормами міжнародного гуманітарного права є мінімальним, а питання захисту довкілля під час збройного конфлікту практично не врегульоване й дуже складне для притягнення до відповідальності. Попередні екологічні кризові комунікації України до і після підриву російською армією греблі Каховської ГЕС свідчать про відсутність ретельної попередньої комунікаційної підготовки.

Висновки. Аналіз демонструє, що розуміння та прийняття екологічних ризиків є важливими для їхнього попередження й реагування на кризові ситуації. Вивчаючи власний досвід й аналізуючи попередні кризові ситуації в інших країнах, Україна має проводити екологічні кризові комунікації з дотриманням правил ведення таких комунікацій, ділячись цим досвідом з іншими країнами. Це є важливим інструментом запобігання екологічним катастрофам і зменшення їхніх наслідків.

Ключові слова: *кризові екологічні комунікації, кризові комунікації, Югославія, криза, війна в Україні, збройний конфлікт, екологія, Російська Федерація.*

Submitted to the editor – 03.04.2024

Review 1 – 20.04.2024

Review 2 – 21.04.2024

Accepted for printing – 07.06.2024

Подано до редакції – 03.04.2024

Рецензія 1 – 20.04.2024

Рецензія 2 – 21.04.2024

Прийнято до друку – 07.06.2024

